

När Malins mamma gifte sig med Lisa

Om regnbågsfamiljen i bilderboken

Maj Asplund Carlsson, docent i litteraturvetenskap

Bilderboken är den barnlitterära genre som främst vänder sig till barn i förskoleåldern. Motivmässigt anknyter ofta bilderboken till barns vardagsliv, men gärna med en utvikning i ett spännande äventyr, i form av en resa, ett uppdrag som skall utföras eller någon annan komplikation. Man kan säga att de minsta barnens litteratur både skall skildra det vanliga trygga livet som barn kan känna igen sig i men också något av det extraordinära som vidgar barnets värld och som gör att barnet lär sig något. Bilderboken pendlar liksom all litteratur för barn mellan didaktik och estetik.

Enligt Lennart Helsing är det tre kriterier som måste vara uppfyllda för att man skall kunna tala om bra litteratur för barn. För det första att boken intresserar barn, för det andra att den har tillräckliga estetiska kvalifikationer och för det tredje att den har en moral som rimligen kan accepteras av lärare och föräldrar. Att en bok intresserar barn kan vi sluta oss av t.ex. försäljnings- och utlåningsstatistik – höga tal i denna statistik gör att vi kan misstänka en viss popularitet även om förhållandena när det gäller de allra yngsta snarare säger något om hur deras föräldrar och förskollärare tilltalar av böckerna.

Estetiska kvalifikationer är också mycket en förhandlingsfråga mellan läsarna och förlagen. En estetiskt tilltalande bok finner en väg till de yngsta läsarna, medan den goda boken inte alltid gör det. Däremot är det intressant att i det här sammanhanget diskutera frågan om moral och etik, dvs. vad kan och får en barnbok handla om när det gäller familjelivet hos regnbågsfamiljerna. Vad är tillåtet och önskvärt och vad är tabu att skildra?

Malins mamma gifter sig med Lisa av Annette Lundborg och Mimmi Tollerup-Grkovic är den ena av för närvarande endast två publicerade bilderböcker på svenska som handlar om en familj där föräldrarna är av samma kön. ”Malins mamma, Siv, älskar Lisa och Lisa älskar Siv” står det redan i inledningen av texten. På sidan tre tittar Malin ut genom fönstret och ser

sin pappa med pojkvän Niklas som kommer för att hämta familjen. Malin har alltså två familjer, den ena med två mammor och den andra med två pappor.

Det är i och för sig inte ovanligt för barn idag att ha tillgång till två par föräldrar, eftersom cirka en halv miljon barn lever med skilda föräldrar, men Malins båda föräldrapar har det gemensamt att de lever med och älskar en person av samma kön som de själva.

Enligt Wikipedia var en regnbågsfamilj tidigare en familj där medlemmarna hade olika (hud)färg men eftersom hbt-rörelsen numera antagit regnbågen som sin symbol har beteckningen alltmer kommit att förknippas med familjer där föräldrarna är icke-heterosexuella, dvs. homo-, bi-, eller transsexuella.

Mitt bidrag består av en presentation och en diskussion av några bilderböcker som alla strävar efter att göra det annorlunda vanligt och på detta sätt visa barn att det som kan uppfattas som annorlunda och avvikande egentligen är ganska normalt. Ändå är normen givetvis hela tiden närvarande som den spegel som det avvikande speglas mot, något som alltså som helhet förstärker avvikelsen snarare än neutraliserar den.

Förutom *Malins mamma gifte sig med Lisa* har jag även läst *Trollen på Regnbågsbacken* av Bodil Sjöström och Åsa Öhrn, *Heather has Two Mom-mies* av Lesléa Newman och illustrerad av Diana Souza, *One Dad, Two Dads, Brown Dad, Blue Dads* av Johnny Valentine med illustrationer av Melody Sarecky samt *ABC, a Family Alphabet Book* av Bobbie Combs och illustrerad av Desiree Keane och Brian Rappa. Fokus i läsningen av dessa fem bilderböcker ligger således på normalitet/avvikelse och på det tilltal som riktas mot barnen med ett ”vi” eller ett ”dom”.

Redan i titlarna framkommer det att böckerna handlar om alternativa familjer, dvs. familjer som bryter mot heteronormen. *Trollen på Regnbågsbacken* anknyter till hbt-symbolen framför andra, medan Heather och Malin båda har två kvinnor som föräldrar – eller har Malin egentligen en mamma och en pappa? Förhållandet att ha två pappor likställs i *One Dad, Two Dads, Brown Dad, Blue Dads* med att ha blå pappor, och med detta framhävs att det inte är något som helst konstigt att ha föräldrar med blå hudfärg. Vad boken vill säga är att pappor kan se ut lite hur som helst. I ABC-boken har alla barn antingen två mammor eller två pappor, vilket framgår av bilderna, men inte alltid av texterna.

Malins mamma gifter sig med Lisa

Annette Lundborg & Mimmi Tollerup-Grkovic

ERIKSSON & LINDGREN

Omslaget publicerat med benäget tillstånd av bokförlaget Eriksson & Lindgren.

Både Heather och Malin vet hur barn blir till i en regnbågsfamilj. När Malin ska få ett syskon får hon veta att det är pappas pojkvän som gett Lisa "bebisfrön" på samma sätt som pappa gav mamma Siv en burk med bebisfrön – varav ett var Malin – och att "Lisa hjälpte till att putta in fröna i min mage" som Siv berättat för Malin. I den första utgåvan av *Heather has Two Mommies* av Lesléa Newman och Diana Souza fanns också en beskrivning av artificiell insemination, vilket orsakade en insändarstorm, varpå författaren valde att ta bort detta i senare utgåvor.

När Heather börjar på förskolan får hon veta att andra barn har minst en pappa och hon undrar varför hon har två mammor och inte någon pappa. Då påpekar läraren Molly att Heather inte är ensam om att inte ha någon pappa, Miriam t.ex. har en mamma och en lillasyster. Stacy säger att hon inte har någon mamma utan två pappor istället. Joshuas familj består av en mamma och styvpappa och hans riktiga pappa bor i ett hus för sig. David är adopterad.

En stor del av den här boken handlar alltså om familjen – att det inte finns någon norm för hur en familj skall se ut. Regnbågsfamiljen blir alltså en familj bland många andra, och den enda variationen mellan familjerna är alltså antalet föräldrar – minst en men högst tre, varav högst två sammanboende – och föräldrarnas kön, två mammor, två pappor eller en av varje. Däremot har ingen av barnen en ensam pappa och inte heller som Malin två mammor och två pappor. Eller är det inte så att Malins föräldrar faktiskt uppfyller normen, en mamma och en pappa, men att avvikelserna består i att dessa inte lever tillsammans utan med en partner av samma kön?

Medan familjen är i fokus i *Heather has Two Mommies* så är normbrottet i sig fokus i *One Dad, Two Dads, Brown Dad, Blue Dads*. Det faktum att papporna är blå är det som skiljer dem från andra pappor. Lou som är enda barn i familjen med två blå pappor får förklara för sin vän att de inte är annorlunda än andra pappor – de arbetar, leker, lagar mat och hostar som alla andra pappor. "Men hur blev de blå?" funderar flickan med en brun pappa. Lou säger att "Tja – de är bara blå" och det enda som är knepigt med dem är att de är så svåra att se när de hoppar fallskärm, eftersom himlen också är blå. Annars så är de som alla pappor, som vita, svarta eller gröna. Flickan säger att hon aldrig sett en grön pappa, men då kommer Jean förbi och säger att hon har minsann en grön pappa. Här görs inte annorlundaskapet till något problem – utan med en axelryckning kan barnen

konstatera att föräldrar är olika och det bara är så. Om vi istället för ”blå” eller ”grön” läser in ”homosexuell” så blir resonemanget både mer konsekvent och välbekant. De här papporna gör allt det som pappor förväntas göra, och det finns ingen förklaring till varför de är som de är utan barnen accepterar faktum.

Återigen är variationen tema för en bok om alternativa familjer, medan det alltså är färgen som varierar och inte familjen, som således består av ett barn och en eller två pappor. Detta kan ses som ytterligare en anspelning på regnbågens spektrum av färger som symbol för mångfald och variation, mot normering och enfald.

I *ABC, a Family Alphabet Book* är det antingen två pappor eller två mammor som är föräldrar till ett eller två barn. En av mödrarna på bokstaven I som illustreras med ”Ice cream” är dessutom rullstolsburen – något som är synnerligen ovanligt i en bilderbok och som över huvud taget inte kommenteras. Mammorna på bokstaven L som står för ”lunch” har dessutom fått ett svart barn trots att de själva har ett europeiskt utseende. Och det är inget besynnerligt med det. Överhuvudtaget så är det barnen och aktiviteterna med barnen som är i fokus. Det man gör som familj är att gå på zoo, arbeta i trädgården, äta frukost tillsammans, åka och handla, dvs. allt det som en familj vanligtvis gör. Enda anspelningen på regnbågsfamiljer är bokstaven R för ”regnbåge” och xylofonen på bokstaven X som är målad i regnbågens färger.

Varken *ABC, a Family Alphabet Book* eller *One Dad, Two Dads, Brown Dad, Blue Dads* kan dock avhålla sig från att markera den implicita norm som råder när det gäller å ena sidan heterosexuell kärlek och å andra sidan det tvåkönade föräldraskapet. I inledningen till ABC-boken dedicerar illustratörerna Desiree Keane och Brian Rappa boken till varandra med – för Brians del – ”For the rest of my life to start and end with my future wife, Desiree.” och – för Desirees del – ”For my family who has always supported me and for Brian to whom I’ll always be drawn”. *One Dad, Two Dads, Brown Dad, Blue Dads* är tillägnad Joshua som bara har en mamma och en pappa. Läsaren uppmanas dock att sluta tycka synd om Joshua eftersom hans föräldrar är fantastiska. Här görs alltså det normala enligt den rådande normen till avvikande eftersom fokus är omvänt.

Regnbågen som symbol står för mångfald och variation, men i de här böckerna är mångfalden ofta begränsad till en slags familj, nämligen mamma-

mamma-barn eller pappa-pappa-barn. Det är egentligen bara i boken om Heather som familjebegreppet i sin helhet problematiseras. Malins familj är också, som jag nämnt tidigare, av annat slag, en slags hybrid mellan kärnfamilj och regnbågsfamilj.

Boken om Malins familj tar ju dessutom faktiskt upp kärleken mellan föräldrarna och visar den i text och bild. Redan i den andra meningen i boken står det som tidigare nämnts att mammorna älskar varandra och när Siv och Lisa gifter sig så kysser de varandra. Däremot finns det inga pappor som älskar varandra utan det är snarast föräldrarnas kärlek till sina barn och barnens kärlek till sina föräldrar oavsett kön och antal som skildras. Här finns uppenbarligen en gräns för vad man kan skildra i en barnbok. I en artikel i Children's Literature Association's specialnummer hösten 1998 på temat "gay and lesbian studies of children's literature" skriver Elizabeth A. Ford i sin analys av *Heather has Two Mommies* att det är lättare att skriva en barnbok om sjukdom och död än om icke-heterosexuell kärlek.

Kvaliteten på dessa böcker, som så uppenbarligen fyller ett behov och en lucka, enligt utsagor från regnbågsfamiljernas föräldrar och barn, kan diskuteras utifrån Hellsings tre kriterier på bra barnlitteratur. De här böckerna intresserar många barn eftersom de problematiserar barndomen och förhållandet till vuxna samtidigt som de skildrar vardagsliv på ett ibland humoristiskt och färgrikt sätt. Barn i olika slags familjer, liksom barn med funktionshinder och deras syskon, vill kunna känna igen sig i barnböcker. Mer lyckade exempel är Emma Adbåges *Hämta Joel* som handlar om adoption och Petter Lidbecks och Lisen Adbåges *En dag i prinsessan Victorias liv*, som skildrar en psykiskt funktionshindrad flicka och hennes vardag. Barn uppskattar när böcker handlar om olika barn och inte bara om vissa barn.

Den moral som böckerna bygger på, nämligen alla människors rätt att få barn och leva i en familj oavsett sexuell läggning, är numera praktiskt taget invändningsfri. Den debatt som tidigare återfanns på insändarsidorna har i stort sett tystnat. Därmed kan man med Hellsing säga att den moral som böckerna grundar sig på rimligen är allmänt accepterad.

Däremot märker jag när jag presenterar boken om Malin för blivande förskollärare och lärare att det alltid uppstår en diskussion i studentgrupperna. Den diskussionen handlar ofta om vad (hetero)föräldrarna skall säga om boken läses på förskolan, om verkligen barn skall göras medvetna

om hur barn i regnbågsfamiljer kan bli till, och om barn så tidigt skall bli medvetna om existensen av icke-heterosexuell kärlek. Överhuvudtaget har man svårt för att hantera barnens frågor om kärlek och sexualitet. Att barn diskuterar detta med varandra och ibland har en häpnadsväckande medvetenhet och sakkunskap förändrar ingenting.

Det är väl också den invändning som jag någon gång har mött ifrån hbt-medvetna personer, att själva kärleken mellan föräldrarna i böckerna blir underordnad ansträngningen att göra familjerna så vanliga. Det särskilda med föräldrarna tas för givet och undertrycks och icke-heterosexualiteten görs därmed osynlig.

Det som verkligen är underordnat i dessa böcker är de estetiska kvaliteterna. Eftersom böckerna så uppenbarligen har ett syfte och är klart didaktiska i sitt tilltal går detta ibland ut över både text och bild. Den enda boken som är estetiskt tilltalande – även för en vuxen läsare – med mycket rörelse och detaljer i bilderna, som går utöver texten, är den om Malin och när hennes mamma gifte sig med sin Lisa.

